

Helling PROEF

Verslag ‘Een economie zonder groei’ (23-02-2012)

Is een economie zonder groei mogelijk? Wat is de positie van GroenLinks in deze brede discussie, die het gehele economische stelsel ter discussie stelt? Afgelopen maand discussieerden wij hierover met econoom Martijn van der Linden en Europarlementariër Bas Eickhout.

Martijn van der Linden

Martijn van der Linden werkte in de financiële sector, waar hij veel geld verdiende, maar hij voelde zich er niet thuis. Alles draaide om geld. Hij ging nadenken over een ander systeem, ook al vertelden anderen dat het onmogelijk was het bestaande systeem te veranderen. Van der Linden verliet de financiële wereld en verdiepte zich in de economische filosofie. Tegenwoordig is hij lid en coördinator van het Platform Duurzame en Solidaire Energie (DSE).

Volgens Van der Linden moeten we accepteren dat er op een gegeven moment *degrowth* gaat plaatsvinden, waar we in Nederland geen mooi woord voor hebben. Als we durven te kiezen voor *degrowth*, kunnen we een nieuwe maatschappij creëren met een andere gedachtegang: dat het niet erg is als er geen groei is. Anders zullen we het ongecontroleerd moeten ondergaan, met paniek in het bedrijfsleven en de politiek als gevolg.

Planned degrowth betekent volgens Van der Linden een verandering in de economische logica. Op dit moment draait alles om groei, maar dat draagt nauwelijks bij aan armoedevermoedering. Ook betekent economische groei automatisch een toename in het gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Er bestaat dus een intrinsieke link tussen economie en ecologie. De mate van welvaart heeft een verband met de mate van (over)consumptie. Hierin is binnen landen een vierdeling van klassen te maken: er zijn mensen die tegen armoede strijden (en dus onderconsumeren), de duurzame bevolkingsgroep, de overconsumerende klasse en de superoverconsumerende groep. De laatste twee groepen moeten volgens Van der Linden minder consumeren om mensen uit de armoede te kunnen krijgen.

Een ander probleem is de manier waarop geld wordt gecreëerd. Dat doen commerciële banken door leningen te verstrekken. Daarop bestaat echter geen democratische controle. Bovendien moet er over leningen rente worden betaald, maar dat rentebedrag is niet gecreëerd: de hoeveelheid geld om alle leningen inclusief rente af te lossen is dus simpelweg niet in

omloop. Dat resulteert in toenemende rentekosten voor iedereen. Alles vloeit uiteindelijk naar de banken.

Van der Linden pleit voor de zogenaamde *Great Transition*, met als doel een duurzame en solidaire economie. Daarvoor is een systeemverandering noodzakelijk. Hij vindt bijvoorbeeld dat de overheid het monopolie op geldcreatie moet krijgen. Maar ook zou de veertigurige werkweek vervangen moeten worden door de twintigurige werkweek: dan los je het probleem op dat je economische groei moet hebben om meer mensen aan het werk te kunnen laten gaan.

Bas Eickhout

Bas Eickhout legt in zijn verhaal de nadruk op de politieke realiteit. Hij vindt net als Van der Linden dat er nagedacht moet worden over een andere economie, ondanks dat dit in de politieke realiteit van nu nog niet kan.

Eickhout denkt dat politici momenteel twee concrete doelstellingen moeten nastreven die uiteindelijk zouden kunnen leiden tot een andersoortige economie: het beprijzen van vervuiling en het verschuiven van de belasting van arbeid naar het gebruik van grondstoffen. Volgens hem wordt met name het tweede punt nog veel te weinig besproken.

Eickhout stelt dat de huidige economie een lineaire economie is: input (in de vorm van arbeidsproductiviteit en grondstoffen) leidt middels een proces tot output. In de politiek wordt vooral aandacht besteedt aan de arbeidsproductiviteit in plaats van op grondstoffen, wat volgens hem een cruciale fout is. Economische groei is zo de enige manier om mensen aan het werk te houden. Ook voor GroenLinks is groei daarom een doel.

Pas als vervuiling wordt belast en de belastingen worden verschoven kan zich hier een verandering in voortdoen. Het doel van deze twee maatregelen is omvorming naar een circulaire economie, waarin grondstoffen worden hergebruikt. Dat leidt tot lagere economische groei en meer nadruk op de dienstensector. Die sector creëert veel werkgelegenheid, met minder milieudruk. Eickhout vindt dus dat je niet moet kiezen voor groei of voor “degrowth”. Concrete maatregelen zijn belangrijker.

Wel is hij het eens met Van der Linden dat de grenzen in zicht komen. Nu doet zich de bijzondere situatie voor dat de olieprijs hoog is, ondanks de crisis. Om een plotselinge klap te voorkomen, zouden we de economie langzaam af moeten remmen. Maar dat is volgens Eickhout heel moeilijk om te verkopen als politiek verhaal. Hij verwijst naar voorbeelden als de regulering van financiële producten. Dat riep niet alleen weerstand op in de bankensector, maar ook bij pensioenfondsen, energiebedrijven en investeerders.

De vraag is dus hoe de politiek met deze realiteit moet omgaan. Wat is nu echt het alternatief voor een economie gebaseerd op groei? Eickhout verwijst ook naar het maatschappelijke aspect: van extra consumptie wordt je niet gelukkiger, maar het is momenteel wel nodig voor de economie. Hoe kom je uit dit systeem? Wederom verwijst hij naar het verschuiven van de

belastingen en het beprijzen van grondstofgebruik. Dit zouden we als partij beter moeten benadrukken en kunnen uitleggen.

Debat:

Aansluitend op de lezingen wilde Van der Linden eerst op het verhaal van Bas Eickhout reageren. Volgens hem zijn bepaalde vormen van onduurzaam gedrag echt niet mogelijk voor iedereen. Uiteindelijk zijn mensen zelf verantwoordelijk voor hun gedrag, maar onduurzaamheid moet echt worden aangepakt. Mensen snappen volgens hem wel dat sommige extreme gevallen niet kunnen en hebben begrip voor maatregelen om deze excessen tegen te gaan.

Vervolgens was er de mogelijkheid voor het publiek om te reageren. Er werden prikkelende vragen aan de sprekers gesteld. Een jonge boer trok de vergelijking met Cuba, dat te maken kreeg met *peak oil* na het instorten van de Sovjet-Unie: hoe hebben zij dat getracht op te lossen? Gesteld werd dat Cuba weliswaar een soort circulaire economie heeft, maar zeker afhankelijk is van het buitenland. Hun voetafdruk is duurzaam, maar hun doel is gewoon economische groei. Volgens Van der Linden is meer gemeenschapszin wel belangrijk.

Aan Eickhout wordt de vraag gesteld hoe om te gaan met de kritiek vanuit de vakbonden op de grondstofbelasting. Hij stelt dat je het sociale stelsel in stand moet zien te houden ondanks vermindering van de groei, waarbij je niet moet vergeten dat er veel geld “verhuist”. Hij wijst bijvoorbeeld op de enorme bedragen die momenteel worden uitgegeven aan olie: in de hele EU wordt jaarlijks €315 miljard besteedt aan dat import van olie. Dat geld kunnen we dan voor andere doeleinden inzetten.

Ook wordt hem gevraagd naar het belang van de klimaatconventie Rio +20. Eickhout stelt dat sinds Rio '92 weinig is gebeurd: niet alleen te weinig resultaten, maar ook teveel versnipperde discussies over duurzaamheid bij allerlei conventies. Rio +20 zou dat theoretisch goed kunnen maken. Eickhout vreest echter dat de huidige politieke situatie weinig potentie heeft om van Rio +20 een succes te maken. Zie bijvoorbeeld de V.S., Rusland en Cuba die samen strijden tegen de vluchttax van de EU. Een vreemd bondgenootschap dat strijdt tegen een zeer kleine maatregel. Landen in crisis zien in duurzaamheid momenteel geen oplossing.

Een adviseur van banken en pensioenfondsen stelt de vraag of wij, de maatschappij, bereid zijn te veranderen. Eickhout kan daar geen concreet antwoord op geven, maar zegt dat de vraagsteller bijvoorbeeld zou kunnen adviseren te investeren in bedrijven die bijdragen aan de opbouw van een circulaire economie, zoals afvalverzamelingsbedrijven. In breder perspectief vindt Eickhout dat veel meer mensen eigenaar moeten worden van hulpbronnen die we zelf gebruiken, ofwel democratisering en decentralisatie van grondstofbeheer- en gebruik. Eigenaar zijn van grondstoffen draagt bij aan cultuurverandering en verduurzaming van het grondstofgebruik.

Hierop aansluitend vraagt iemand zich af of het streven naar winst niet “ingebakken” zit in de mens, wellicht zelfs biologisch. Meerdere deelnemers uit de zaal reageren hierop. Volgens

één persoon is het juist niet natuurlijk om altijd naar vergroting te streven: dit is enkel het gevolg van de nadruk op het externe dat zogenaamd geluk brengt aan het interne van de mens. Van der Linden verwijst naar zijn persoonlijke situatie: hij verdiende veel geld in de financiële sector, maar koos toch voor iets anders. Hij heeft nu weliswaar minder geld, maar wel meer vrijheid en is ook gelukkiger. Dat kun je misschien zien als een soort groei, maar op een andere manier.

Iemand uit de zaal stelt dat de transitie naar een ander soort economie vroeg of laat zal moeten plaatsvinden, vanwege de steeds beperktere beschikbaarheid van grondstoffen. Dat moment moeten we niet afwachten: we moeten de lat hoog leggen, ondanks de politieke realiteit. Eickhout reageert door te stellen dat hij de lat weliswaar niet laag wil leggen, maar dat je vanwege de politieke realiteit kleine stapjes moet zetten. Daarbij moet je niet uit het oog verliezen waarom je die kleine stapjes maakt: het bredere perspectief is zeker belangrijk. Ook wijst Eickhout op de nu al geboekte successen: door mee te bewegen in het bestaande systeem heeft de groene beweging duurzaamheid absoluut op de agenda weten te zetten.

Er komt weer een vraag over Rio +20: Eickhout wordt gevraagd welke positieve verwachtingen hij ondanks zijn politiek realistische visie over de conventie heeft. Eickhout denkt dat er concrete stappen kunnen worden gezet in het afschaffen van milieuvervuilende subsidies. Maar hoe moet dat gestimuleerd worden in de maanden tot Rio +20? Van der Linden stelt dat we vooral duidelijk moeten maken dat de omvorming naar een duurzame economie al langzaam in de gang wordt gezet. Een “sense of urgency” creëren is volgens hem belangrijk. Ook Eickhout geeft aan dat de nadruk moet worden gelegd op de stijgende olieprijs, ondanks de economische crisis: een unieke situatie.

Tot slot wordt de vraag gesteld hoe de verduurzaming van de economie in gang moet worden gesteld: van boven- of van onderaf? Van der Linden denkt aan een “sandwichmodel”: zowel van boven- als van onderaf dus. Eickhout geeft aan dat hij precies om deze reden cynisch is: er gebeurt nog veel te weinig van onderaf. Hij wijst op belangrijke initiatieven van bovenaf. Nieuw opkomende bedrijven samen met enkelen uit de gevestigde orde (Siemens, Philips) leggen steeds meer de nadruk op duurzaamheid. We moeten met deze bedrijven samenwerken en hun belangen verdedigen. Maar we moeten ook realiseren dat er gevestigde bedrijven blijven bestaan die altijd onze “tegenstanders” zullen blijven.